

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.14

ЗІНЧЕНКО В.М.

ДОСТАТНІСТЬ ДОКАЗІВ У ХОДІ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Стаття присвячена розкриттю механізму встановлення достатності як процесуальної властивості доказів у ході повідомлення про підозру.

На основі теоретичних підходів вітчизняних вчених вказано на некоректність використання законодавцем у ч. 1 ст. 276 КПК України терміну «випадки повідомлення про підозру». З урахуванням семантичного значення слів «випадки» і «підстави» та загального підходу законодавця до позначення умов, необхідних для ухвалення процесуальних рішень, для позначення наведених у п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 КПК України умов запропоновано застосовувати термін «підстави повідомлення про підозру». Проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «підстави повідомлення про підозру» та обґрунтовано його авторське визначення як визначених нормами кримінального процесуального закону умов, необхідних для складання письмового повідомлення про підозру та його подальшого вручення. Вказано на необґрунтованість позиції законодавця, який пов'язує здійснення оцінки доказів з точки їх достатності лише з повідомленням про підозру з підстави, визначеної п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України. Обґрунтовано, що достатність доказів у ході повідомлення про підозру підлягає встановленню незалежно від підстави його здійснення. Досліджено механізм встановлення достатності доказів у ході повідомлення про підозру з конкретизацією щодо підстав його здійснення, визначених п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 КПК України. Відзначено суперечливість підстави повідомлення про підозру, визначеної п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, підстав застосування запобіжних заходів, наведених у ч. 2 ст. 177 КПК України. З урахуванням наведених у доктрині кримінального процесу теоретичних підходів і слідчої практики застосування вказаних норм, відзначено практичну неісність цієї підстави повідомлення про підозру. На основі результатів проведеного дослідження обґрунтовано доцільність викладення частини 1 статті 276 КПК України у новій редакції, спрямованій на впровадження терміну «підстави повідомлення про підозру» та уточнення їх кола.

Ключові слова: достатність доказів, оцінка доказів, повідомлення про підозру, підстави повідомлення про підозру, кримінальне провадження.

Статья посвящена раскрытию механизма установления достаточности как процессуального свойства доказательств в ходе сообщения о подозрении. На основе теоретических подходов отечественных ученых указано на некорректность использования законодателем в ч. 1 ст. 276 УПК Украины термина «случаи сообщения о подозрении». С учетом семантического значения слов «случаи» и «основания» и общего подхода законодателя к обозначению условий, необходимых для принятия процессуальных решений, для обозначения указанных в п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 УПК Украины условий предложено применять термин «основания сообщения о подозрении». Проанализированы теоретические подходы к определению понятия «основания сообщения о подозрении» и обосновано его авторское определение как определенных нормами уголовного процессуального закона условий, необходимых для составления письменного уведомления о подозрении и его дальнейшего вручения. Указано на необоснованность позиции законодателя, который связывает

осуществление оценки доказательств с точки их достаточности лишь сообщению о подозрении на основании, определенном п. 3 ч. 1 ст. 276 УПК Украины. Обосновано, что достаточность доказательств в ходе сообщение о подозрении подлежит установлению независимо от основания его осуществления. Исследован механизм установления достаточности доказательств в ходе сообщение о подозрении с конкретизацией относительно оснований его осуществления, определенных п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 УПК Украины.

Отмечено противоречивость основания сообщение о подозрении, определенной п. 2 ч. 1 ст. 276 УПК Украины, на основании применения мер, приведенной в ч. 2 ст. 177 УПК Украины. С учетом приведенных в доктрине уголовного процесса теоретических подходов и следственной практики применения указанных норм, отмечено практическую неэффективность этого основания сообщение о подозрении. На основе результатов проведенного исследования обоснована целесообразность изложения части 1 статьи 276 УПК Украины в новой редакции, направленной на внедрение термина «основания сообщение о подозрении» и уточнения их круга.

Ключевые слова: *достаточность доказательств, оценка доказательств, сообщение о подозрении, основания сообщение о подозрении, уголовное производство.*

The article is devoted to the disclosure of the mechanism of establishing of sufficiency as a procedural property of evidences in the course of a suspicion notification. On the basis of theoretical approaches of domestic scientists, it was pointed out the incorrect use by the legislator in part 1 of article 276 of the CPC of Ukraine of the term «cases of suspicion notification». Considering the semantic meaning of the words «cases» and «grounds» and the general approach of the legislator to indicate of the conditions necessary for adopting of procedural decisions, to refer to paragraphs 1–3 of part 1 of article 276 of the CPC of Ukraine proposed to use the term «grounds for suspicion notification». Theoretical approaches to defining of the concept of «grounds for suspicion notification» are analyzed and its author's definition as the conditions required for drafting a written report about suspicion and its subsequent delivery are grounded. It is pointed out that the position of the legislator, which relates the assessment of the evidences in terms of their sufficiency only with the suspicion notification on the ground, specified in paragraph 3 of part 1 of article 276 CPC of Ukraine, is unjustified. It is substantiated that the sufficiency of the evidences in the course of the suspicion notification is subject to determination irrespective of the ground of its implementation. The mechanism of establishing of the sufficiency of evidences in the course of the suspicion notification with concretization of the grounds for its implementation, defined in paragraphs 1–3 of part 1 of article 276 of the CPC of Ukraine, is researched. The contradiction of the ground of the suspicion notification, determined under paragraph 2 of part 1 of article 276 of the CPC of Ukraine, and the ground of the application of the precautionary measures, referred to in part 2 of article 177 of the CPC of Ukraine, is noted. Considering the theoretical approaches in the criminal process doctrine and investigative practice of application of the mentioned norms, the practical inactivity of this ground of the suspicion notification is noted. On the basis of the results of the conducted research, it is substantiated that it is expedient to set out part 1 of article 276 of the CPC of Ukraine in a new version, aimed at introducing of the term «grounds for suspicion notification», and clarifying of their circle.

Key words: *assessment of evidences, sufficiency of evidences, suspicion notification, grounds for suspicion notification, criminal proceedings.*

Постановка проблеми. Повідомлення про підозру являє собою самостійний етап досудового розслідування, спрямований на складання письмового повідомлення про підозру, його вручення та, за наявності відповідних підстав, зміну повідомлення про підозру. У структурі стадії досудового розслідування вказаному етапу належить вагоме значення, зумовлене тим, що повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, з урахуванням п. 14 ч. 2 ст. 3 КПК України, виступає початковим моментом притягнення до кримінальної відповідальності [9]. Поряд із цим, повідомлення про підозру істотним чином впливає на визначення

загальних напрямів подальшого провадження досудового розслідування, відповідно до яких, як вказує О.В. Капліна, підозра має бути перевірена та спростована або трансформована в обвинувачення – твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність [8, с. 242]. Повідомлення про підозру призводить до надання особі процесуального статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 42 КПК України), впливає на визначення строків досудового розслідування (ст. 219 КПК України), дозволяє, за наявності відповідних підстав, зупинити досудове розслідування (ст. 280 КПК України) та оголосити підозрюваного у розшук (ст. 281 КПК України), зумовлює закінчення у найкоротший строк після його здійснення закінчення досудового розслідування (ч. 2 ст. 283 КПК України), призводить до можливості укладення угоди про примирення або про визнання винуватості (ч. 5 ст. 469 КПК України) тощо. Неодмінною умовою повідомлення про підозру виступає здійснення слідчим, прокурором оцінки доказів, у тому числі й із точки зору їх достатності, що забезпечує законність та обґрунтованість вказаної процесуальної дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриттю поняття та змісту достатності доказів і механізму її встановлення у ході досудового розслідування та судового провадження присвячена значна увага науковців. Зокрема, до дослідження вказаної проблематики зверталися І.В. Гловюк, В.О. Гринюк, Ю.М. Грошевий, М.В. Деєв, О.В. Капліна, С.О. Ковальчук, Р.В. Костенко, М.О. Кочкіна, Т.М. Мирошніченко, М.А. Погорєцький, С.М. Стахівський, М.М. Стоянов, О.Г. Шило, М.Є. Шумило та інші вітчизняні і зарубіжні вчені. Водночас, дослідженню особливостей встановлення достатності доказів на окремих етапах досудового розслідування, у тому числі й під час повідомлення про підозру, у доктрині кримінального процесу присвячено недостатню увагу.

Метою статті є розкриття механізму встановлення достатності доказів у ході повідомлення про підозру.

Результати дослідження. Законодавець у нормах кримінального процесуального закону визначає вичерпний перелік підстав повідомлення про підозру. Так, відповідно до ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [9].

У контексті аналізу норм ч. 1 ст. 276 КПК України вчені обґрунтовано звертають увагу на некоректність використання законодавцем терміну «випадки повідомлення про підозру». Так, Т.В. Лукашкіна відзначає, що замість вказівки підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності у ст. 276 КПК України мова йде про випадки повідомлення про підозру [11, с. 33]. Схожу позицію відстоює О.В. Фараон, яка вказує, що аналіз чинного кримінального процесуального законодавства свідчить про те, що закон не визначає, що саме необхідно розуміти під «підставами» повідомлення особи про підозру, але в ст. 276 КПК називає випадки, за яких воно відбувається, які де-факто і є підставами повідомлення про підозру [15, с. 71].

Аналізуючи норми ч. 1 ст. 276 КПК України у цілому, потрібно відзначити, що використання законодавцем наведеного терміну не відповідає як семантичному значенню слова «випадки». У сучасній українській мові останнє тлумачать як: 1) те, що сталося, трапилося (зазвичай несподівано); 2) обставини, стан речей, ситуація; 3) те саме, що випадковість [3, с. 144]. З урахуванням семантичного значення слова «випадки», використання в абз. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України терміну «випадки повідомлення про підозру» не відповідає змісту п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 КПК України. Останні розкривають умови, необхідні для повідомлення про підозру, у зв'язку з чим виступають не випадками, а підставами, під якими (у відповідному значенні) у сучасній українській мові розуміють «те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь» [3, с. 966]. Тому для позначення наведених у п. п. 1–3 ч. 1 ст. 276 КПК України умов доцільно застосовувати термін «підстави повідомлення про підозру».

Більше того, потрібно враховувати, що для узагальненого визначення умов, необхідних для ухвалення процесуальних рішень, у тому числі й пов'язаних із застосуванням процесуального примусу, законодавець широко застосовує термін «підстави», виокремлюючи «підстави застосування заходів забезпечення кримінального провадження» (ст. 132 КПК України), «підстави застосування запобіжних заходів» (ст. 177 КПК України), «підстави проведення слідчих (розшукових) дій» (ст. 223 КПК України), «підстави проведення експертизи» (ст. 242 КПК України), «підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій» (ст. 246 КПК України) тощо. Від-

повідно, використання для розкриття умов, необхідних для повідомлення про підозру, терміну «підстави» відображатиме загальний підхід законодавця до позначення умов, необхідних для ухвалення процесуальних рішень.

У доктрині кримінального процесу підстави повідомлення про підозру визначаються як юридичні факти або сукупність правових висновків сторони обвинувачення. Так, О.В. Фараон розглядає підстави повідомлення про підозру як юридичні факти або сукупність правових висновків сторони обвинувачення, отриманих на підставі оцінки доказів у конкретному кримінальному провадженні, за яких щодо певної особи складається процесуальний документ – повідомлення про підозру, про що їй повідомляється у встановлений КПК України строк [15, с. 72].

Частково поділяючи наведену позицію, потрібно вказати, що підстави повідомлення про підозру безперечно виступають юридичними фактами, які у доктрині загальнотеоретичної юриспруденції визначаються як передбачені нормами права конкретні життєві обставини (події, дії, стани), котрі є підставою для настання певних юридичних наслідків [13, с. 401]. За такого розуміння підстави повідомлення про підозру виступають закріпленими нормами кримінального процесуального закону діями (п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 276 КПК України) та станами (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України), які призводять до виникнення правовідносин, пов'язаних зі складанням письмового повідомлення про підозру та його подальшим врученням. У зв'язку з цим обґрунтовано виступає позиція В.О. Гринюка, який звертає увагу на неоднорідність підстав повідомлення про підозру та поділяє їх на дві групи: 1) формальні, до яких належать підстави, передбачені п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, та які характеризуються не прямим, а побічним твердженням про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, та є вторинними, оскільки з'являються в результаті прийняття рішення про затримання особи чи застосування щодо неї запобіжного заходу; 2) юридична, яку становить підстава, закріплена п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України, та яка є прямою, оскільки слідчим, прокурором під час досудового розслідування зібрано достатню кількість доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [4, с. 122-123; 5, с. 22-23].

Повертаючись до аналізу наведеного вище визначення поняття підстав повідомлення про підозру, необхідно відзначити необґрунтованість його окреслення автором як сукупності правових висновків сторони обвинувачення, отриманих на підставі оцінки доказів у конкретному кримінальному провадженні, та протиставлення сукупності цих висновків юридичним фактам. По-перше, за такого підходу поняттям підстав повідомлення про підозру охоплюється лише підстава, визначена п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України. По-друге, підстави повідомлення про підозру, як вказувалося вище, виступають юридичними фактами, у зв'язку з чим вони не можуть протиставлятися. З урахуванням викладеного, підстави повідомлення про підозру доцільно визначити як визначені нормами кримінального процесуального закону умови, необхідні для складання письмового повідомлення про підозру та його подальшого вручення.

Здійснення оцінки доказів з точки їх достатності законодавець пов'язує лише з повідомленням про підозру з підстави, визначеної п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України [9]. У доктрині кримінального процесу неодноразово зверталася увага на необхідність встановлення достатності доказів незалежно від підстави повідомлення про підозру. Так, на основі аналізу норм кримінального процесуального закону О.В. Капліна визначає зміст достатності доказів щодо кожної з підстав повідомлення про підозру, визначених ч. 1 ст. 276 КПК України [8, с. 240-241]. А.І. Палюх відзначає, що для обґрунтованого повідомлення про підозру повинна бути зібрана достатня сукупність доказів, що достовірно встановлює ті обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні і без яких неможливо визначити склад злочину, висунути підозру певній особі, винній у його вчиненні [12, с. 129]. Поділяючи наведений підхід, потрібно розглянути механізм встановлення достатності доказів у ході повідомлення про підозру з конкретизацією щодо підстав його здійснення.

Затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України). Як передбачають п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа шойно вчинила злочин [9]. Системний аналіз норм п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 та п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України дозволяє погодитися з позицією О.В. Капліної, яка вказує, що підставою для ймовірного висновку про причетність особи до вчинення злочину та повідомлення особи про підозру є сам

особою факт затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, оскільки цим фактом і обґрунтовується виникнення припущення про вчинення кримінального правопорушення певною особою [8, с. 241]. Безперечно, що затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення здійснюється на основі доказів, достатніх для його застосування.

Обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів (п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України). Як закріплює ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України [9]. Обґрунтована підозра передбачає наявність сукупності доказів, достатніх для підтвердження обґрунтованого припущення про вчинення особою кримінального правопорушення.

На основі системного аналізу норм ст. ст. 177 і 276 КПК України вчені неодноразово вказували на некоректність формулювання законодавцем підстави повідомлення про підозру, визначеної п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України. Так, Ю.П. Аленін та І.В. Гловюк наголошують, що оскільки ст. 177 КПК України дозволяє застосувати запобіжні заходи лише до підозрюваного, обвинуваченого, то, відповідно, положення ст. 177 і п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України виключають одне одного, у зв'язку з чим цей випадок повідомлення про підозру застосовуватися не може [1, с. 163]. Наведену позицію поділяє І.В. Гринюк, котрий з метою усунення протиріч між положеннями ст. ст. 276 і 177 КПК України пропонує внести до нього зміни, якими виключити п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України [5, с. 22]. Поділяючи наведену позицію, необхідно вказати, що на суперечливість ст. 177 і п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України звертають увагу й слідчі та прокурори, які у своїй практичній діяльності вирішують її шляхом послідовного вчинення вказаних у наведених нормах процесуальних дій: спочатку ними здійснюється повідомлення про підозру, і лише після цього вони звертаються до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу. Практична невідомість підстави повідомлення про підозру, визначеної п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, вказує на необхідність внесення відповідних змін до кримінального процесуального закону.

Наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). У контексті аналізу наведеної підстави потрібно вказати, що поняття достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення у доктрині кримінального процесу визначається неоднозначно. Так, Ю.П. Аленін, І.В. Гловюк та А.І. Палюх під достатніми доказами стосовно рішення про повідомлення особи про підозру розуміють достовірні відомості, зібрані, перевірені й оцінені слідчим, прокурором у встановленому законом порядку, які в своїй сукупності призводять до єдиного висновку, що на даний момент розслідування конкретна особа вчинила кримінальне правопорушення [1, с. 163; 12, с. 118]. Дещо схоже, але більш широке визначення наводить О.В. Фараон, яка уточнює, що такі докази у своїй сукупності дозволяють стороні обвинувачення інкримінувати особі вчинення конкретного кримінального правопорушення, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність, за відсутності підстав до закриття кримінального провадження, обставин щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності або закінчення кримінального провадження у формах, визначених статтями 292 або 293 КПК [14, с. 201]. Аналізуючи наведені позиції, потрібно відзначити, що поняття достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення виступає оцінним поняттям [10, с. 638], у зв'язку з чим вирішення питання достатності чи недостатності доказів для повідомлення про підозру здійснюється уповноваженою на це особою [5, с. 22] у кожному конкретному провадженні, виходячи з обставин досудового розслідування, на підставі їх всебічного, повного та неупередженого дослідження [2, с. 31]. З урахуванням наведеного, докази виступають достатніми для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, якщо вони у своїй сукупності дозволяють слідчому, прокурору дійти на конкретний момент досудового розслідування однозначного висновку про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою та підтвердити за їх допомогою обставини, які підлягають доказуванню або мають значення для кримінального провадження. При цьому, як обґрунтовано вказують Ю.П. Аленін та І.В. Гловюк, повідомлення про підозру повинно базуватися не на простій сумі доказів, а на їх системі, оскільки у разі, коли окремі докази винуватості не узгоджуються з іншими, то це означає, що приймати рішення стосовно повідомлення особи про підозру немає підстав [1, с. 163-164].

У контексті аналізу наведеної підстави повідомлення про підозру потрібно звернути увагу на позицію окремих вчених, які вказують на доцільність її уточнення. Так, О.В. Івашенко вважає, що підставою для складення повідомлення про підозру у випадку, передбаченому п. 3 ч. 1 ст. 276

КПК України, виступає не наявність достатніх доказів, а наявність події кримінального правопорушення та вина конкретної особи у його вчиненні, підтверджені достатніми доказами, зібраними у ході досудового провадження [7, с. 88]. В основі такого підходу лежить позиція, висловлена свого часу С.П. Єфимічевим, на думку якого наявність достатніх доказів є вихідною базою для висновку про те, що мало місце кримінальне правопорушення, а факт його вчинення та доведена винуватість конкретної особи слугують підставою для винесення відповідного процесуального рішення [6, с.31]. Водночас, така позиція не може бути визнана обґрунтованою, оскільки наявність події кримінального правопорушення та винуватість особи у його вчиненні виступає основою для висновку про наявність і інших підстав повідомлення про підозру, визначених п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 276 КПК України.

Висновки. Достатність доказів у ході повідомлення про підозру підлягає встановленню незалежно від підстави його здійснення. Затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України) здійснюється на основі доказів, достатніх для його застосування, з подальшим їх відображенням у повідомленні про підозру. Обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів (п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України) відбувається за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, що передбачає наявність сукупності доказів, достатніх для підтвердження обґрунтованого припущення про вчинення особою кримінального правопорушення. Водночас, з огляду на суперечливість норми ст. 177 КПК України, вказана підстава повідомлення про підозру у слідчій практиці залишається нечіткою. Наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України) передбачає здійснення повідомлення про підозру на основі сформованого на їх підставі на конкретний момент досудового розслідування однозначного висновку про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою та підтвердження за їх допомогою обставин, які підлягають доказуванню або мають значення для кримінального провадження.

Проведене дослідження вказує на доцільність викладення частини першої статті 276 КПК України у такій редакції:

«1. Підставами обов'язкового повідомлення про підозру в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, є:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення».

Список використаних джерел:

1. Аленін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 161-169.
2. Боруш А.О Інститут підозри в кримінальному провадженні: поняття, ознаки та значення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6-1. Том 4. С. 29-33.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гринюк В. Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення. *Право України*. 2013. № 11. С. 120-126.
5. Гринюк В.О. Повідомлення про підозру як форма здійснення первинного обвинувачення у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2017. № 1. С. 20-25.
6. Єфимічев С.П. Привлечение к уголовной ответственности в качестве обвиняемого — этап стадии предварительного расследования. *Правоведение*. 1985. № 5. С. 28-33.
7. Іващенко О.В. Інформування учасників кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2013. 232 с.
8. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238-242.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. т. 1 / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х.: Право, 2012. 768 с.

11. Лукашкина Т.В. Доказывание как этап правоприменительного процесса. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 року, м. Одеса). Одеса: Юридична література, 2013. С. 30-36.
12. Палюх А.І. Участь прокурора в доказуванні під час досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 206 с.
13. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
14. Фараон О.В. Випадки повідомлення про підозру. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 198-202.
15. Фараон О.В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2016. 248 с.